Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi Yıl 2020 Cilt: 39-10

ÇEVRESEL ALGILAMANIN KENTSEL PEYZAJ TASARIMI YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİNDE BİR MODEL ÖNERİSİ: TARSUS KENTİ ÖRNEĞİ[1]

A Model Suggestion for the Evaluation of the Environmental Perception on Landscape Design: Tarsus District Example

Halil DUYMUŞ
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

M. Faruk ALTUNKASA
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

ÖZET

Bireylerin, yaşadıkları çevrenin kimlik ve anlamını nasıl algıladıkları ile ilgili araştırmaların sonuçları, kentsel tasarım politikalarının geliştirilmesinde önemli bir belirleyici kabul edilmektedir. Bu bağlamda çalışmada; tarihsel süreçteki mekânsal bilgi birikimi ve deneyimleri kullanan ya da bunlardan uzaklaşan farklı tasarım üslubu ve biçimlendirmelere ilişkin belirgin örnekler sergileyen Tarsus kenti deneyi ile; 1) Bu birikim ve deneyimler yanında güncel mekânsal arayışların uzmanlar ve kullanıcılar tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi, matematiksel olarak tanımlanması ve irdelenmesi, 2) Ulaşılan bulguların kentsel tasarım çalışmalarında altlık olarak kullanılabilir duruma dönüştürülmesi ve bu bağlamdaki ilke ve önerilerin sistematik bir yaklaşımla geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci aşamasında çalışma alanındaki ögelerin mekânsal kimlik ve görsel algılama özellikleri (algı değerleri) bütün ve ayrıntıda matematiksel olarak ortaya konulmuştur. Uzmanların belirleyici olduğu bu aşamada görsel alanın yorumlandığında Gestalt kuramı kapsamındaki yakınlık, benzerlik, kapalılık ve süreklilik ilkeleri temel alınmıştır. İkinci aşamada aynı bölgelerdeki algı değerleri kullanıcı araştırmasıyla belirlenmiştir. Bu aşamada Lynch'in (1960) geliştirdiği yönteme göre kent imgesinin beş ana ögesi olan bölgeler, yollar, sınırlar, odaklar ve nirengi noktaları değerlendirmelerin özünü oluşturmuştur. Üçüncü aşamada uzman ve kullanıcı araştırmasından elde edilen algı değerlerinin haritalanmasına çalışılmıştır.

Çalışmanın ürünlerini oluşturan sayısal veriler ve kentsel tasarım altlığı, benzer konularda ve farklı kentlerde yapılacak çalışmalara da bir model oluşturabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Algılama, Algı Değeri, Kent İmgesi, Gestalt kuramı

ABSTRACT

The research results on the individuals how perceive the identity and the sense of the environment were accepted as a distinctive for the development of the politics on the urban design. In this regard, in the study; with the experiment on Tarsus district presenting significant examples related with using the knowledge and experience on spatial during the historical process or getting off the point on different style of design and forming. 1) Besides the knowledge and experience,

[1]Aynı başlıklı Doktora tezinden üretilmiştir.

the determination of how to be perceived the seekings of current spatial by the experts and the users, the identification and scrutinising as mathematical, 2) It was aimed to transform the received findings to in-service as base on the urban design, and to develop of the principles and suggestions within this context as a systematic approach.

In the first step of the study, the spatial identity and visual perception specifications (perception value) of the items of the study area were introduced as mathematically in total and in detail. When the visual area was interpreted at this step which the experts are the significative, the principles of the Gestalt theory as proximity, similarity, closure and continuity were based. In the second step, the perception values in the same areas were designated by the research of the users. At this step, according to the method developed by Lynch (1960), five main items of the urban image as regions, roads, borders, focal points and landmarks were composed of the basis of the evaluation. At the third step, it was studied on the mapping of the perception values obtained from the researchs on the experts and the users.

The numerical findings and the urban design base which created of the products of the study will be able to set a model for further studies on similar issues and different urbans.

Key Words: Environmental Perception, Perception Value, Urban Image, Gestalt Theory

Giriş

Canlı bir bütün olarak bünyesinde değişik özyapıdaki bina, açık alan ve yeşil alan ögelerini kapsayan kentlerde, bu ögelerin kent toplumuna sunduğu çok çeşitli olanakların fiziksel gereksinmeleri karşılayabilmesi yanında, kimlik, algı ve anlam gibi insanın kültürel belleğinde değer kazanan kavramların da karşılık bulması amaçlanır. Kentli birey yaşadığı ortam ve mekânları olumlu değerlerle zenginleştiriyor, onları benimseyip bağlılık duygusu taşıyarak özveride bulunmayı göze alıyorsa kent anlamlı duruma gelmektedir. Kentli bireyin bu tür duygularla yüklenmesinin temel etmeni algılamadır. Algı; yaşanan ortam ve mekânların bir bütün olarak anlaşılması ve değerlendirilmesinin, kimliğin ve anlamın temel aracıdır.

İnsan ve içinde yaşadığı çevrenin kimlik ve anlamının ilişkilendirilmesinde önemli bir araç algılamadır. Çevresel algı; alan ve mekânlar bütününün anlaşılması ve değerlendirilmesinde önemli görev üstlenir, yol ve yön bulmaya yardımcı olur, deneyim kazandırır ve çevresel niteliğin artırılmasına katkıda bulunur. Bireylerin, yaşadıkları çevrenin kimlik ve anlamını nasıl algıladıkları ile ilgili çalışmaların sonuçları, kentsel tasarım politikalarının geliştirilmesinde önemli bir belirleyici kabul edilmektedir (Preiser ve ark.,1988; Violich, 1995; Warren, 1995; Çöl, 1998; Karagenç ve Ünügür, 2002; Türkoğlu, 2002; Önem ve ark., 2005; Santos-Delgado, 2005; Konaklı ve ark., 2010).

Çalışmanın kurgusu;

- Çalışmada seçilen bölgelerin ve her bölge kapsamındaki ögelerin uzman görüşlerine dayalı mekânsal kimlik ve anlama ilişkin algı değerlerinin bütün ve ayrıntıda matematiksel olarak ortaya konulması,
- Seçilen bölge ve ögelerin kullanıcılarca nasıl algılandığının (algı değerlerinin), başka bir anlatımla kentsel çevrenin kişilerce kullanılan ve deneyim kazanılan toplumsal yönünün alanda yapılacak kullanıcı araştırmaları ile belirlenmesi ve matematiksel olarak tanımlanması,
- Uzman ve kullanıcı araştırmasında elde edilen algı değerlerinin değişim değerleri ile ilişkilendirilmesi, endekslenmesi ve haritalanması, böylece kentin fiziksel planlamalarına ışık tutabilecek nitelikte bir plan altlığı oluşturulması ve bu altlık haritaların kapsamını kentsel tasarım çalışmalarında kullanılabilirlik bağlamında destekleyecek ilke ve önerilerin geliştirilmesi temeline oturtulmuştur.

Materyal ve Metot

Materyal

Mersin'in doğusunda yer alan Tarsus, ilin en büyük ilçesidir ve 36° 55’ 00” kuzey enlemi, 34° 54’ 00” doğu boylamının kesiştiği bölgede konumlanmıştır. Doğuda Pozantı ve Karaisalı (Adana), batı da Mersin, kuzeyde Ulukışla (Niğde), Ereğli (Konya) ilçeleri, güneyde Akdeniz ile çevrilidir (Şekil 1).

Çalışma, Tarsus Tarihi Kent Merkezinde yer alan, Tarsus’un fiziksel ve sosyal karakteristiklerine göre belirlenmiş örnek alanlarda yürütülmüştür.

Şekil 1. Tarsus yerleşim planı (Google Maps, 2017)

Tarsus kent merkezinde çalışma alanlarının belirlenmesinde alanların yöntemde belirtilen uzman ve kullanıcı araştırmalarında yer alan;

i. Yapı, açık alan ve yeşil alan ögelerini içerisinde barındırıyor olması,
ii. Kentlinin gündelik hayat akışı içerisinde bu alanları aktif olarak kullanıyor olması,
iii. Tarihi ve kültürel değerleri ve mekânları içerisinde barındırması,

iv. Kentin kimliğini ve karakteristiğini oluşturan, gelecekte de yapılacak planlama ve tasarımlara altlık oluşturacak özelliklerde olması nedeniyle kent merkezindeki bu 5 (beş) alan çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

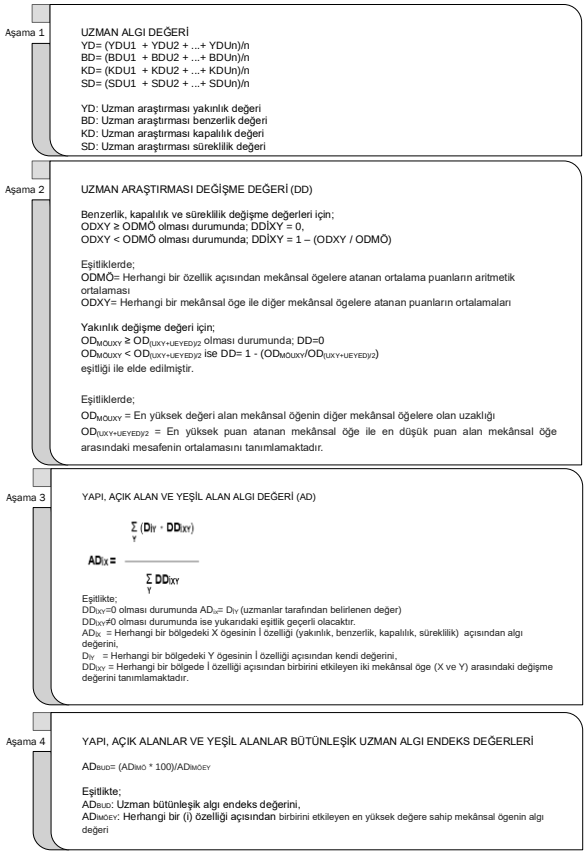
Metot

Araştırma yöntemi üç bölümden oluşmuştur:

- Çalışmada seçilen bölgelerin ve her bölge kapsamındaki ögelerin uzman görüşlerine dayalı mekânsal kimlik ve anlama ilişkin algı değerlerinin bütün ve ayrıntıda matematiksel olarak ortaya konulması,
- Seçilen bölge ve ögelerin kullanıcılarca nasıl algılandığının (algı değerlerinin), başka bir anlatımla kentsel çevrenin kişilerce kullanılan ve deneyim kazanılan toplumsal yönünün alanda yapılacak kullanıcı araştırmaları ile belirlenmesi ve matematiksel olarak tanımlanması,
- Uzman ve kullanıcı araştırmasında elde edilen algı değerlerinin haritalanması, böylece kentin fiziksel planlamalarına ışık tutabilecek nitelikte bir plan altlığı oluşturulması ve bu altlık haritaların kapsamını kentsel tasarım çalışmalarında kullanılabilirlik bağlamında destekleyecek ilke ve önerilerin geliştirilmesi.

Çalışmada Tarsus tarihi kent dokusu örneğinde, uzman görüşleri ve kullanıcı araştırması bulgularına dayalı mekânsal kimlik algılamasının belirlenmesi, algı düzeylerinin ortak birimle tanımlanması ve kentsel tasarım çalışmalarında kullanılabilir bir plan altlığının harita formunda oluşturulmasına çaba gösterilmiştir. Bu amaçla tarihi kent dokusunu farklı karakterli yapılar, açık alanlar ve yeşil alanlar açısından temsil edebilecek beş bölge seçilmiş, uzman ve kullanıcı araştırması bu bölgelerde yürütülmüştür. Çalışmanın uzman araştırması bölümünde mekânsal kimlik ve algı değerlendirmesi için Gestalt kuramının yakınlık, benzerlik, kapalılık ve süreklilik ilkeleri temel alınmıştır. Kullanıcı araştırmasında ise kentli bireyin zihinsel haritasında yer eden mekânsal ögeler, Lynch'e (1960) göre kent imgesinin temel ögelerini oluşturan bölgeler, sınırlar, yollar, odaklar ve nirengi noktaları açısından bireylerce değerlendirilmiştir.

Kullanıcı araştırmasında ise algı değerleri, çalışma alanında kent imgesini oluşturan beş öge kapsamındaki mekânsal elemanların, kullanıcıların zihinsel haritasında yer alma düzeylerinin (frekansları) oransal değerlere dönüştürülmesiyle (en büyük değer yüz kabul edilerek endekslenmesiyle) elde edilmiştir. Bu değerler, uzman araştırması bulgularından elde edilen beş bölge için bütünleştirilmiş algı değerleri haritası üzerine işlenmiştir. Böylece, kullanıcıların zihinsel haritasında farklı düzeylerde yer alan kent imgelerinin, hangi algı sınıfına ilişkin alanda bulundukları ortaya konulabilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Gestalt kuramı bağlamında uzman araştırması yöntem akış diyagramı

Araştırma Bulguları

Uzman Araştırması Bulguları

Çizelge 1'de verilen uzman araştırması algı endeks değerleri ve bütünleşik algı endeks değerleri yorumlandığında aşağıdaki temel sonuçlara ulaşılabilir:

- Çalışmada 89 yapısal öge, 37 açık alan ve 45 yeşil alan olmak üzere toplam 171 mekânsal öge değerlendirilmiştir. Bu mekânsal ögelerin alanlara göre dağılımları incelendiğinde;
- Değerlendirilen 171 mekânsal öge içerisinde algı özellikleri açısından en yüksek puanı 100 tam algı değeri puanı ile 4 nolu alandaki yapılardan ADKa4Y11kodlu 11 nolu yapının aldığı olduğu saptanırken; en düşük puanı 0,2983 puan ile yine aynı alandaki ADSa4Y9 kodlu 9 nolu yapının aldığı tespit edilmiştir.
- Uzman anketlerinde değerlendirilen 171 mekânsal ögenin uzman algı endeks değeri ortalaması 51,28, en yüksek uzman algı endeks değeri 90,49 ve en düşük uzman algı endeks değeri 12,91'dir. Bütünleşik algı

endeks değerleri için bu değerler sırasıyla ortalama 50,03, en yüksek 90,49 ve en düşük 5,48 olduğu tespit edilmiştir.

- Mekânsal ögelerin dört algı özelliği (yakınlık, benzerlik, kapalılık, süreklilik) açısından elde ettiği ortalama algı endeks değerleri yani bütünleşik algı endeks değerleri incelendiğinde; en yüksek bütünleşik algı endeks değerinin 90,49 puan ile 5 nolu alandaki 6 nolu ve ADa5Y6 kodlu mekânsal ögede olduğu; en düşük bütünleşik algı endeks değerinin ise 5,47 puanla 2 nolu alandaki 11 nolu ve ADa2Y11 kodlu mekânsal ögede olduğu belirlenmiştir (Çizelge 1).
- Çizelge 1'de uzman araştırması bulgularından elde edilen uzman algı değerleriyle alanlar arasında mekânsal ögelerin karşılaştırılabilirliğinin sağlanmasında kullanılacak bütünleşik algı endeks değerleri verilmiştir. Ayrıca, değişim değerleri etkisi ile mekânsal ögelerin algı değerlerindeki farklılıklar Çizelge 1'de açık bir şekilde görülmektedir.

Çizelge 1. Uzaman araştırması bulgularına göre mekânsal ögelerin bütünleşik algı endeks değerleri

BÜTÜNLEŞİK ALGI ENDEKS DEĞERLERİ

ALAN 1			ALAN 2			ALAN 3			ALAN 4			ALAN 5		
MÖ	ADBUD	ADBED	MÖ	ADBUD	ADBED	MÖ	ADBUD	ADBED	MÖ	ADBUD	ADBED	MÖ	ADBUD	ADBED
ADa1Y1	12,91	**10,06**	ADa2Y1	42,84	42,84	ADa3Y1	37,79	37,79	ADa4Y1	38,73	38,73	ADa5Y1	90,26	90,26
ADa1Y2	26,41	26,41	ADa2Y2	63,85	63,85	ADa3Y2	41,31	41,31	ADa4Y2	38,26	38,26	ADa5Y2	74,65	57,27
ADa1Y3	26,76	26,76	ADa2Y3	59,86	59,86	ADa3Y3	37,91	37,91	ADa4Y3	38,26	38,26	ADa5Y3	81,46	81,46
ADa1Y4	38,73	38,73	ADa2Y4	31,69	23,64	ADa3Y4	24,30	24,30	ADa4Y4	24,30	24,30	ADa5Y4	60,09	60,09
ADa1Y5	15,49	15,49	ADa2Y5	78,76	78,76	ADa3Y5	22,65	22,65	ADa4Y5	40,38	40,38	ADa5Y5	72,30	72,30
ADa1Y6	62,44	62,44	ADa2Y6	78,76	78,76	ADa3Y6	65,73	65,73	ADa4Y6	31,22	31,22	ADa5Y6	90,49	**90,49**
ADa1Y7	63,26	**63,26**	ADa2Y7	78,17	78,17	ADa3Y7	79,93	**79,93**	ADa4Y7	41,78	41,78	ADa5Y7	84,27	84,27
ADa1Y8	60,33	60,33	ADa2Y8	81,57	**81,57**	ADa3Y8	72,77	72,77	ADa4Y8	45,07	45,07	ADa5Y8	75,23	75,23
ADa1Y9	59,15	59,15	ADa2Y9	66,78	66,78	ADa3Y9	69,37	69,37	ADa4Y9	46,36	40,82	ADa5Y9	89,08	89,08
ADa1Y10	19,13	19,13	ADa2Y10	74,06	74,06	ADa3Y10	51,41	51,41	ADa4Y10	84,04	**84,04**	ADa5Y10	52,23	**12,79**
ADa1AÇ1	30,75	**30,75**	ADa2Y11	22,42	**5,48**	ADa3Y11	51,41	51,41	ADa4Y11	79,81	79,81	ADa5AÇ1	84,74	84,74
ADa1AÇ2	39,67	39,67	ADa2Y12	58,10	58,10	ADa3Y12	56,57	56,57	ADa4Y12	81,57	81,57	ADa5AÇ2	84,15	84,15
ADa1AÇ3	40,61	40,61	ADa2Y13	44,13	44,13	ADa3Y13	25,12	25,12	ADa4Y13	65,61	65,61	ADa5YŞ1	54,81	54,81
ADa1AÇ4	40,26	40,26	ADa2Y14	60,68	60,68	ADa3Y14	54,34	54,34	ADa4Y14	46,48	46,48	ADa5YŞ2	60,21	**60,21**
ADa1AÇ5	55,52	55,52	ADa2Y15	78,17	78,17	ADa3Y15	40,02	40,02	ADa4Y15	49,41	49,41	ADa5YŞ3	48,59	**38,70**
ADa1AÇ6	57,86	**57,86**	ADa2Y16	77,00	77,00	ADa3Y16	34,74	34,74	ADa4Y16	48,59	48,59			
ADa1AÇ7	51,41	51,41	ADa2Y17	56,10	56,10	ADa3Y17	32,86	32,86	ADa4Y17	54,93	54,93			
ADa1AÇ8	50,94	50,94	ADa2Y18	41,55	41,55	ADa3Y18	31,34	31,34	ADa4Y18	55,28	55,28			
ADa1AÇ9	48,47	48,47	ADa2Y19	40,73	40,73	ADa3Y19	45,42	45,42	ADa4Y19	49,65	49,65			
ADa1YŞ1	37,91	**30,35**	ADa2Y20	40,14	40,14	ADa3Y20	44,95	44,95	ADa4Y20	49,30	49,30			
ADa1YŞ2	41,31	33,76	ADa2Y21	47,07	47,07	ADa3Y21	18,78	**18,78**	ADa4Y21	42,72	42,72			
ADa1YŞ3	50,12	50,12	ADa2AÇ1	53,52	53,52	ADa3Y22	40,85	40,85	ADa4Y22	42,84	42,84			
ADa1YŞ4	43,19	43,19	ADa2AÇ2	52,82	52,82	ADa3AÇ1	51,29	**51,29**	ADa4Y23	42,96	42,96			
ADa1YŞ5	59,39	**59,39**	ADa2AÇ3	55,16	55,16	ADa3AÇ2	51,17	51,17	ADa4Y24	46,36	46,36			
ADa1YŞ6	56,10	56,10	ADa2AÇ4	41,43	41,43	ADa3AÇ3	45,66	37,56	ADa4Y25	19,48	**15,82**			
ADa1YŞ7	53,99	53,99	ADa2AÇ5	44,01	44,01	ADa3AÇ4	50,23	50,23	ADa4Y26	41,08	41,08			
			ADa2AÇ6	39,79	**39,79**	ADa3AÇ5	37,32	**29,19**	ADa4AÇ1	69,13	**69,13**			
			ADa2AÇ7	44,95	44,95	ADa3AÇ6	46,36	46,36	ADa4AÇ2	61,85	61,85			
			ADa2AÇ8	55,63	55,63	ADa3AÇ7	47,54	47,54	ADa4AÇ3	56,46	56,46			
			ADa2AÇ9	56,81	**56,81**	ADa3YŞ1	22,07	16,66	ADa4AÇ4	52,23	52,23			
			ADa2YŞ1	18,66	**12,26**	ADa3YŞ2	24,77	18,03	ADa4AÇ5	48,24	48,24			
			ADa2YŞ2	46,13	46,13	ADa3YŞ3	64,91	**64,91**	ADa4AÇ6	45,89	**33,68**			
			ADa2YŞ3	52,00	52,00	ADa3YŞ4	59,15	59,15	ADa4AÇ7	51,64	51,64			
			ADa2YŞ4	28,64	28,64	ADa3YŞ5	50,23	50,23	ADa4AÇ8	43,66	43,66			
			ADa2YŞ5	39,20	39,20	ADa3YŞ6	30,75	30,75	ADa4AÇ9	42,25	42,25			
			ADa2YŞ6	29,69	21,86	ADa3YŞ7	58,45	58,45	ADa4AÇ10	49,06	49,06			
			ADa2YŞ7	37,09	37,09	ADa3YŞ8	53,64	53,64	ADa4YŞ1	75,35	75,35			
			ADBa2YŞ8	70,07	**70,07**	ADa3YŞ9	22,54	**11,90**	ADa4YŞ2	75,00	**75,00**			
			ADBa2YŞ9	69,48	69,48				ADa4YŞ3	73,47	73,47			
			ADBa2YŞ10	69,37	69,37				ADa4YŞ4	52,82	52,82			
									ADa4YŞ5	59,51	59,51			
									ADa4YŞ6	55,52	55,52			
									ADa4YŞ7	53,29	53,29			
									ADa4YŞ8	52,93	52,93			
									ADa4YŞ9	53,29	53,29			
									ADa4YŞ10	52,23	52,23			
									ADa4YŞ11	27,70	**7,26**			
									ADa4YŞ12	54,46	45,70			
									ADa4YŞ13	70,19	70,19			
									ADa4YŞ14	65,14	65,14			
									ADa4YŞ15	58,80	58,80			
									ADa4YŞ16	57,51	57,51			

Kullanıcı araştırması bulguları

Kullanıcı araştırması Mart 2016- Ekim 2016 döneminde standart formlar aracılığıyla yüz yüze görüşme yoluyla toplam 220 birey ile gerçekleştirilmiştir. Ankete katılanlardan üç soru grubuna yanıt vermeleri istenmiştir. Birinci bölüm sosyo-ekonomik karakteristikleri (yaş aralığı, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, ikamet edilen kent bölgesi ve Tarsus'ta ikamet edilen süre gibi) kapsamaktadır. İkinci bölümdeki sorularda ise kentin bireylerdeki algılanma durumunu nasıl tanımladıklarına yanıt aranmıştır. Burada amaç bireylerin zihinsel haritalarını ortaya koyabilmektir. Bu bağlamda kent bölgelerinin, kenti oluşturan ve algısal etkisi bulunan sınır elemanlarının, önemli yolların, toplanma alanlarının ve kent için önemli nirengi elemanlarının neler olduğunun belirlenmesine yönelik sorular sorulmuştur.

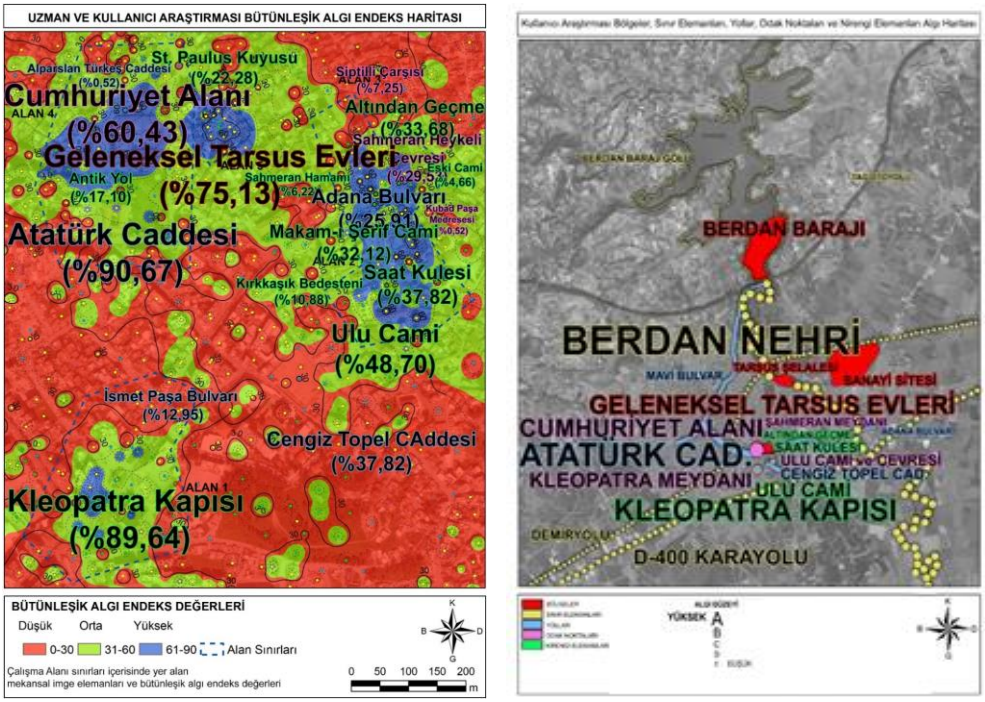
Kullanıcı araştırması bulguları yorumlandığında aşağıdaki temel sonuçlara ulaşılabilir:

- Kentin fiziksel yapılanmasında ve konumlanmasında yüksek derecede öneme sahip olan Berdan Nehrinin kullanıcılar tarafından sınır elemanı olarak en yüksek düzeyde algılandığı görülmektedir. Ankete katılan 220 bireyin 193'ü kent imgesini oluşturan sınır elemanları kapsamında Berdan Nehri yanıtını vermiştir.
- Sınır elemanları ve yolların bölgeler, odaklar ve nirengi noktalarına göre mekânsal bütünlük ya da algılama bütünlüğü açısından zihinsel haritada uçları açık olarak yer alabileceği, daha kompakt bir algının oluşturmasındaki güçlük yanında bilişsel algının kullanıcıların önemli bir bölümünde oluşmayacağı kabul edilebilir.
- Kent içi ulaşım için önemli olan cadde ve bulvarların yüksek derecede algılanan imge elemanları arasında yer aldığı, ancak bu durumun ulaşım akslarının yeni yerleşim alanlarının tarihi doku ile bağlantısını sağlayan cadde ve bulvarlar olmasından kaynaklandığı izlenmektedir.
- Kullanıcı araştırması bulgularına göre, kent bölgeleri içerisinde geleneksel Tarsus evlerinin algılanma düzeyinin yüksek olduğu ve Tarsus kenti için yapılacak planlama ve tasarım çalışmaları açısından özellikle tarihsel kent merkezi ve çevresindeki mekânsal organizasyonlarda tarihsel bilgi birikimi ve mekânsal deneyimlerin referans alınabileceği sonucuna ulaşılabilir.
- Kullanıcı araştırması bulgularına göre, kent bölgeleri içerisinde geleneksel Tarsus evlerinin algılanma düzeyinin yüksek olduğu ve Tarsus kenti için yapılacak planlama ve tasarım çalışmaları açısından özellikle tarihsel kent merkezi ve çevresindeki mekânsal organizasyonlarda tarihsel bilgi birikimi ve mekânsal deneyimlerin referans alınabileceği sonucuna ulaşılabilir.

Uzman ve Kullanıcı Araştırması Bütünleşik Algı Haritası

CBS ortamında ters ağırlıklandırma yöntemiyle eşdeğer eğrilere dönüştürülen uzman araştırması bütünleşik algı endeks değerleri haritası ve kullanıcı araştırması değerlerinin bütünleştirilmesiyle oluşturulan uzman ve

kullanıcı araştırması bütünleşik algı endeks değeri haritası Şekil 3'te verilmiştir. Uzman araştırması bulguları sonuçlarına göre algı düzeyleri 0-30, 31-60 ve 61-90 olarak üç düzeyde haritalanmıştır. Kullanıcı araştırmasından elde edilen bulgular, uzman araştırmasından elde edilen sonuç haritası altlığı üzerine algılanma düzeyleri yüksek olandan düşük olana doğru derecelendirilerek işlenmiştir. Ayrıca, uzman ve kullanıcı araştırması algı endeksi haritaları her iki grubun algı örtüşmesi ya da farklılığını ortaya koyabilmek amacıyla bir skala durumuna dönüştürülerek verilmiştir.

Şekil 3. Uzman ve kullanıcı araştırması bulgularına göre bütünleşik algı endeks haritası

Şekil 3'te verilen bulgular yorumlandığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılabilir:

- Uzman araştırması ve kullanıcı araştırmasında algı endeks değerleri bakımından birbiri ile örtüşen imge elemanları nirengi noktaları olarak düşük düzeyde St. Paul Kuyusu, orta düzeyde Makam-ı Şerif Cami, yüksek düzeyde Ulu Cami ve Saat Kulesi; odak noktaları olarak orta düzeyde Kleopatra Meydanı, yüksek düzeyde Cumhuriyet Alanı olurken; algılanan bölge elemanları yüksek düzeyde Geleneksel Tarsus Evleri olarak belirlenmiştir. Uzman ve kullanıcı araştırması bütünleşik algı endeks

haritalarında yollar ve sınır elemanlarında örtüşen imge elemanı bulunmamaktadır.

- Şekil 3'e ilişkin uzman araştırması ve kullanıcı araştırması bütünleşik algı endeks değerlerinin bütünleştirilmiş algı skalasına göre, uzman araştırmasında yüksek (61-90) aralıkta değerler alan Kırkkaşık Bedesteni, Eski Cami, Şahmeran Hamamı, Geleneksel Tarsus evleri, Cumhuriyet meydanı, Altından Geçme (Roma Hamamı) imge elemanları, kullanıcı araştırmasında 1,55-33,7 aralığında bütünleşik algı endeks değerleri aldığı görülmektedir. Bu durum uzman araştırmasında mekânsal ögeler arasında gruplama ve parça-bütün ilişkisi içerisinde değerlendirme yapılması, kullanıcı araştırmasında da kullanıcıların zihinsel haritalarında yer bulan düşük düzeyde algılanmış bu kentsel imge elemanlarına anlamlar yüklememiş olmaları ya da yapı-kullanıcı arasındaki iletişimin zayıf kalmış olması neden gösterilebilir. Örneğin, Şahmeran Hamamı uzman araştırmasında yüksek (%79,93) algı endeks değeri alırken, kullanıcı araştırmasında düşük (%6,22) algı endeks değeri almış olması, kullanıcıların bu imge elemanı ile kurmuş oldukları iletişimin düşük olması ve bu mekâna anlam yüklememiş olmaları olabilir.

Tartışma ve Sonuçlar

Kentsel tasarım çalışmalarında kimlik ve anlam algılamasını matematiksel olarak tanımlayan, haritalayan ve tasarımlara yön veren plan altlıklarının hazırlanması konusunda yetersizlik söz konusudur. Bu çalışma ile algı endeksi değerlerinin belirleyici olduğu özgün nitelikte bir plan altlığı oluşturulmasına çaba gösterilmiş, bu konudaki yetersizliğin giderilebilmesine katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Uzman ve kullanıcı araştırmasından elde edilen bulgular yorumlandığında aşağıdaki temel sonuçlara ulaşılabilir:

- Çalışma alanının büyük bölümü koruma statüsüne sahip tarihsel kent dokusu kapsamında yer almasına karşın yapılar, açık alanlar, yeşil alanlar ve bir bütün olarak birbirine yakın algı değerleri oluşmamıştır. Alandaki tarihsel dokuyu ortaya çıkartan mekânsal bilgi birikimi ve deneyimleri yansıtmayan ögelerin tarihsel doku içerisine girmesi ve algılama bütünlüğünü bozması bu sonucun temel nedeni kabul edilebilir.
- Uzman araştırmasında alansal olarak zayıf, orta ve yüksek algı sınıfları ile tanımlanan alan değerleri ile bu alanlarda bulunan ve kullanıcı zihinsel haritasında yer edinen mekânsal ögelerin algı değerleri arasında önemli farklılıklar bulunmuştur. Örneğin; uzman araştırmasına göre bütünleştirilmiş algı sınıfı zayıf olan bölgede bulunan Kleopatra Kapısı'nın kullanıcı algı değeri %80'in üzerinde bulunmuştur. Bu ögenin bulunduğu ortamın mekânsal düzeninde, diğer tarihsel ögelerle bütünlük ve süreklilik sağlayabilecek önlemlerin alınması durumunda her iki algı değerinin de çok yüksek çıkması beklenebilir.

- Alan genelindeki mekân organizasyonunda, Tarsus'un kent kimliğini ortaya çıkartan mekânsal bilgi birikimi ve tarihsel deneyimleri ön planda tutarak mekânsal bütünlüğün ve sürekliliğin sağlanması önem taşımaktadır. Gerek uzmanlara dayalı bütünleştirilmiş algı haritaları ve gerekse kullanıcı araştırması bulguları bu olgunun gerekliliğini yansıtabilecek kapsamdadır.
- Çalışma çıktısı olan bütünleştirilmiş algı haritaları, algı sınıfları haritası, kullanıcı araştırması bulguları ve her iki bulgu grubunu bütünleştiren algı skalasının kentsel tasarım çalışmalarında plan altlığı olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Tarsus kentinin bünyesinde barındırdığı tarihi ve kültürel potansiyeli yerel yönetimler, üniversiteler, kent halkı ve diğer paydaşların katılımının sağlandığı, birlikte yapılacak ortak koruma ve yenileme çalışmalarıyla sürdürülebilirliği sağlamalıdır.

Bu tartışma ve vurgulamaların ışığı altında araştırmada ulaşılan temel sonuç; Tarsus kenti örneğinde, korunması öncelikli alanların ve kentsel alanların iyi tasarlanmış ve planlanmış mekânlar bütünü, doğayla özdeşleşmiş çevre, korunmuş kültürel ve tarihsel kalıt ilkelerine bağlı olarak, kentsel algı ve imge ögeleri temel alınarak tasarım ve planlama çalışmalarına yansıtılması durumunda kullanıcılarda i) tarihsel deneyim ve birikimle ilişkilendirilmiş bir mekânsal kimlik algılaması, ii) tarihsel deneyim ve birikimi bünyesinde cisimlendirdiği yönünde bir duyum ya da imge, iii) benimseme/sahiplenme, bağlanma ve özveride bulunma davranışını harekete geçiren bir anlam yükleme olgusu kendini gösterebilecektir.

Kaynaklar

Çöl, Ş., 1998. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi. Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karagenç, O. ve Ünügür, S.M., 2002. Toplu Konut Alanlarında Simgesel Performans Sorunu. itüdergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım Cilt:1 Sayı:1, 10-20.

Önem, B. ve Kılınçaslan, İ., 2005. Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik", İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama ve Tasarım, 4(1):115-125.

Santos-Delgado, R., 2005. Archıtectural Landmarks in Davao Cıty: Value-Based Approach to the Hıstory of Archıtecture. Banwa 2 (1): 38-62

Türkoğlu, D. H., 2002. Kentsel İmge: İstanbul'dan Bulgular. İtü Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, 1(1):57-64.

Violich, F., 1995. Identity: Key to Meaningful Place-Making the Case for Berkeley. PROSTOR, Vol. 3 (1995), No. 2(10), P. 201-216.

Konaklı, N., Altunkasa, M.F., Uslu, C., Sirel B., 2010. Mekansal Algılama ve Mekanın Davranışsal Başarımı: Adana 5 Ocak ve Uğur Mumcu Meydanları Örneği. Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi Bildiri Metni, 21-24 Ekim 2010, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası.